

A SZEGEDI TANULÓIFJÚSÁG SZABADIDŐ-PROGRAMJÁNAK NÉHÁNY JELLEMZŐ ADATA

FARKAS KATALIN ÉS ZENTAI KÁROLY

Az „idő” mindennapi életünk egyik központi tényezője. Állandóan szembe kell néznünk ezzel a kérdéssel: mit kell tennünk, mire használjuk fel a rendelkezésre álló időt? Időbeosztást készítünk. Naponként gondolunk a megszokott, a várható *feladatainkra* és arra is, amit szívesen *csinálnánk*. Az idővel kapcsolatos szakadatlan „gondok” végigkísérik a fiatalság napjait is. Az életkori sajátágaiktól és a személyiségük fejlettségének színvonalától függően kisebb-nagyobb gondossággal latolgatják az előttük álló „teendőket” illetve a lehetőségeket.

Az idővel való *gazdálkodás* rendkívül összetett témakörén belül sajátos hangsúlyt kap az ifjúság életében a „szabadidő” problematikája.

A neveléstudományt és a gyakorlati nevelőt a téma több vonatkozásban érdekli. Abból, a fejlődéslelektani érvekkel jól alátámasztott megállapításból kiindulva, hogy az ifjúság minden tevékenysége valamilyen formában, kisebb-nagyobb mértékben visszahat a személyisége alakulására, a nevelési feladatok tervezésénél szem előtt kell tartani a szabadidő-tevékenység személyiségalkító szerepét is. A gyakorlati nevelő számára az is elengedhetetlenül fontos, hogy megbízhatóan tájékozódjék egyesek, vagy meghatározott tanulócsoportok *érdeklődésének* irányulásáról, vagyis, *mit, milyen* mértékben szeretnének csinálni, milyen módon lehetne elképzeléseik megvalósulását segíteni, illetve ezek indítékait *pedagógiai* (vagy egyéb) megfontolások alapján módosítani.

Számos kérdés mellett az is problémát jelent az intencionális nevelés számára, hogyan vegyen részt az ifjúság szabadidő-tevékenységének előkészítésében, tartalmának pedagógiai célzatú kialakításában, anélkül, hogy az ifjúság a tevékenysége megválasztásában a „szabadságát” korlátozva érezné.

Vizsgálatunkkal jellemző adatokat kívántunk szerezni a különböző korú és fejlettségi szintű tanulócsoportokról arra nézve, hogyan vélekednek a szabadidő-tevékenység alapvető kérdéseiben: a szabadidő eltöltésének formái, keretei, tartalma mindezekkel kapcsolatos objektív feltételekről.

Feltételezésünk szerint az ifjúság egyes viszonylag homogén csoportjainak szabadidő-programja lényeges kérdésekben eltérést mutat. Itt olyan jelentős vonatkozásokra gondolunk, mint pl. a kedvelt tevékenységi formák egymáshoz viszonyított rangsora, a tevékenység tartalmának változása, mennyire elégedett egyes csoport a szabadidő jelenlegi mennyiségével stb.

A vizsgálatnál zárt feleletrendszerű kérdőívet alkalmaztunk. A megkérdezettek, fiatalok 30 kérdésre adtak választ. Az adatok gépi feldolgozását a JATE Kibernetikai Laboratóriuma végezte, amelyhez a programot PUSKÁS Albert főiskolai adjunktus készítette.

A vizsgálatot 6 közép- és 7 felsőfokú intézmény tanulóifjúsága körében végeztük. A reprezentatív szándékú mintavételnél az egyes intézmények tanulóinak számát kü-

lönböző okok miatt nem tudtuk ugyan azonos arányban meghatározni, azonban ez a körülmény elhanyagolható, mivel minden intézmény tanulói kellő számban válaszoltak kérdéseinkre. A nyert adatok elemzésénél és összehasonlításánál pedig az egyes kérdésekre kapott válaszok százalékos megoszlását vesszük alapul, amelyet minden vizsgált csoportra külön határozzunk meg. Ilyen módon néhány adatunk a szegedi felsőoktatási intézményekben — régebben más szerzők által — végzett vizsgálatok eredményeivel is összehasonlítható.

A vizsgálat során 1449 középfokú iskolai tanulót és 1577 egyetemi és főiskolai hallgatót kérdeztünk meg, akiknek megoszlása intézményenként a következő volt:

Intézmény	Fiú	Leány	Összesen
600. sz. MÜM	255	2	257
Ságvári Gimnázium	113	157	270
Radnóti M. Gimnázium	131	215	346
Rózsa F. G.—Szk.	82	84	166
Tiszaparti Szk.	100	162	262
Tömörkényi Szk.	17	131	148
Gimn. és Szakk.	443	749	1192
Középfokú isk. összesen	698	751	1449

Intézmény	Fiú	Leány	Összesen
JATE — JTK	51	111	162
JATE — BTK	31	59	90
JATE — TTK	111	148	259
SZOTE OK.	75	98	173
SZOTE GyK.	15	69	84
Élm. Főisk.	52	92	144
J. Gy. TKF	113	552	665
Felsőokt. össz.	448	1129	1577
Mind összesen	1146	1880	3026

Az adatokat intézményenként, ezen belül nemenként, majd intézménycsopontonként dolgoztuk fel. A nagyszámú táblázat összegező adataiból is csupán azokat használjuk fel elemzéseink során, amelyek megállapításaink alátámasztására szükségesek.

A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola hallgatói a vizsgálatban részt vett összes egyetemi és főiskolai hallgatóknak mintegy 41%-át jelentik. Éppen ezért válaszaik nagy súllyal szerepelnek az átlagok kialakításában. Adataikat legtöbbször kiemelten is közöljük.

A közép- és felsőfokú intézményekhez tartozó fiatalok adatait egymással párhuzamba állítva, azonban mindig elkülönítve tárgyaljuk. Az átlagtól erősen eltérő

jelenségekre csak ritkán hivatkozunk, mivel e tanulmány keretei bővebb kitérésre nem adnak lehetőséget.

Az elemzéseknél nem voltunk tekintettel a vizsgált fiatalok származási kategóriájára. Mégsem tartjuk feleslegesnek, hogy erről általános képet nyújtsunk.

A szülőket foglalkozás szerint csoportosítottuk. Csupán az apa foglalkozása alapján a fiatalok megoszlása a következő volt:

Az apa:	fizikai dolg.	műszaki, admin., értelm.	az előzőkbe nem tartozó
középiskolások	37,7%	46,7%	15,6%
szakmunk. tan.	10,0%	30,3%	59,7%
felsőokt. hallg.	36,2%	41,0%	32,8%
J. Gy. TK. Főisk. külön is	32,8%	47,0%	20,2%

A fiatalok válaszainak értékeléséhez támpontot nyújt az is, hogy milyen arányban 1. laknak: szüleiknél, rokonaiknál Szegeden; 2. utazók, bejárók; vagy 3. albérlők; 4. kollégisták.

A 4. csoport százalékos megoszlása:

	1.	2.	3.	4.
középisk. szkm. nélkül	73,8	13,5	4,6	8,1
szakmunk. tan	51,4	26,4	0,6	21,4
egyet., főisk., össz.	15,1	1,8	33,8	49,3
J. Gy. TKF.	9,3	2,7	46,3	41,7

Amíg a megkérdezett középiskolai tanulók (ideértve a szakmunkás tanulókat is) nagyobb része szüleiknél lakik, illetve a közeli városokból, községekből jár be az iskolába, addig az egyetemi és a főiskolai hallgatók jelentős hányada a kollégiumokban, vagy albérletben lakik. A felsőoktatási intézményeknél az egyetemeken hallgatói magasabb százalékban kollégisták, a két főiskola hallgatói között pedig több az albérletben lakó. Megítélésünk szerint ezek a körülmények a vizsgálat eredménye szempontjából figyelmen kívül hagyhatók.

A megkérdezett fiatalok véleménye a szabadidő mértékéről

A szabadidő-tevékenység tartalmi vizsgálata előtt azt próbáltuk megállapítani, hogy az ifjúság általában miként vélekedik *saját* szabadidejének mennyiségéről. Ebből a célból három kérdésre kértünk választ.

Alapkérdés, hogy a fiatalok a rendelkezésükre álló szabadidőt, amelyet minden kötelességmulasztás, vagy szükségszerű tennivalójuk elmulasztása nélkül tetszőlegesen használhatnak fel (általában naponként vagy hetenként), *elegendőnek tartják-e?* (A két szélsőséget jelentő vizsgaidőszakot és a vakációt figyelmen kívül kellett hagyni).

A válaszok sorszáma:	1.	2.	3.	4.	5.
	számú válaszok megoszlása százalékban				
Szakmunkástanuló	9,7	31,2	30,4	23,7	5,—
Gimn., szakközépisk.	4,—	32,2	38,4	19,2	6,2
Főisk., egyetemek	5,3	24,2	31,7	30,8	8,—
J. Gy. TKF.	1,5	20,1	28,2	38,4	11,8

1. igen, teljesen elegendő; 2. ha jól gazdálkodom vele; elegendő; 3. kissé szűkre szabott, több is lehetne 4. nagyon kevés, több kellene; 5. gyakorlatilag nincs szabadidőm.

A szabadidő mértékét „teljesen elegendőnek” nagyon alacsony százalékban tartják a fiatalok. Viszont elég sokan érzik önmagukat is felelősnek azért, mert nem gazdálkodnak jól az idejükkel. Az elégedetlenkedők közül a kisebb igényűek a 3. számú válasz mellett foglalnak állást, míg a jelenleginél sokkal több szabadidőt igénylők a 4. számú feleletet választották. Ez utóbbiak aránya a tanárképző főiskolai hallgatóknál kiugróan magas (38,4%). Ugyancsak alig akad közöttük, aki teljesen elegendőnek tartja a szabadidejét (1,5%). Rejtett kontroll-válaszok révén olyan adatokhoz juthattunk, amelyek arra mutatnak, hogy az előző táblázatunkban összehasonlított állásfoglalások más összetételű válaszlehetőségek esetében módosulnak. Ezt tapasztaltuk a következő kérdésünk kapcsán.

A következőkben a fiataloknak ugyanis arra kellett válaszolniuk, hogy véleményük szerint miért nem elegendő a szabadidejük.

Hat válaszlehetőséget kaptak: 1. elég a szabadidőm; 2. túl sok a kötelező feladatom; 3. nehezebben teljesítem a feladatokat, mint mások; 4. *nem tudok* a szabadidőmmel *helyesen gazdálkodni!*; 5. anyagi okokból túlmunkát kell vállalnom; 6. egyéb ok.

Az 1. és 4. sorszámú felelet már az előbbi kérdés kapcsán is választható volt. (A vizsgálatnál alkalmazott kérdőívben a két kérdés között 20 másik kérdés szerepelt! Így a kölcsönhatás csökkent).

A válaszok sorszáma:		1.	2.	3.	4.	5.	6.
Szaktunókásképző	%	32,8	21,7	6,6	7,4	3,5	28,—
Gimn., szakközép.	%	19,5	24,7	9,1	20,6	0,3	25,8
Főisk., egyetem	%	16,2	42,6	6,5	15,4	1,1	18,2
J. Gy. TKF	%	9,—	45,6	11,—	18,2	1,2	15,—

Milyen mértékben és miért változhattak meg a két különböző kérdésre adott (közel) azonos tartalmú válaszok előfordulásának arányai?

Az első esetben minden fiatalnak ötfokú skálát „kínált” az öt válaszlehetőség. Ezzel élve finomabban differenciáltak az „elegendő” és „nem elegendő” szélső határok között. A második kérdésnél pedig először csak azt kellett eldönteniük, hogy egyáltalán elegendő-e szabadidejük vagy nem. Ha az 1. sz. feleletet választották, akkor további megokolás már szükségtelen volt. Valószínűleg ezek között szerepelnek mindazok, akik az előző kérdésnél az 1. sz. feleletet adták, továbbá a rossz időbeosztás miatt részben magukat hibáztatók jelentős hányada. (Ezt igazolja, hogy minden tanulócsoporthoz az első kérdésre adott 1.+2. sz. válaszok összege megközelítően azonos a második kérdésre adott 1.+4. feleletek összegével).

A túl sok kötelező feladatra főleg az egyetemi és főiskolai hallgatók hivatkoznak. Legtöbbször az orvostanhallgatók soraiból emelnek panaszt a sok feladat miatt (51,6%), legkisebb mértékben a TTK. hallgatói (27%). A további 5 felsőoktatási intézmény fiataljai megközelítően az átlag körüli arányban foglalnak állást a feladatok túlzott volta mellett.

Örvendetes, és a tanuló ifjúság viszonylag jó anyagi ellátottsága mellett szól, hogy a tanuló fiatalok nagyon kis százaléka állítja, hogy szabadidejének egy részét megszorult anyagi helyzete miatt kellene pénzszerzésre fordítania. A szaktunókás-tanulók között akad a legtöbb (3,5%) ilyen fiatal, a gimnazisták és a szakközépisko-

lásoknál viszont a legkevesebb (0,3%). A szakmunkástanulók közül szinte minden második tartósan vagy legalább a nap jelentős részében távol van a szülői háztól, az időtöltő szórakozásukhoz pénzre van szükségük, ezért igyekeznek némi kiegészítő keresetre szert tenni. Ugyanakkor a gimnazisták 3/4 része szüleinél lakik. Ebben a vonatkozásban ez a körülmény bizonynyal szerepet játszik.

A közép- és a felsőfokú tanintézeteket látogató fiatalok elvileg egyetértettek a tananyag- és óraszámcsökkentésre irányuló tervekkel. Az intézkedésektől azt várták, hogy tanulmányaik terhei csökkennek és több lesz a szabadidejük. Megkérdeztük őket, hogy tapasztalataik szerint *érezhetően* több lett-e a szabad rendelkezésükre álló idő, s ha igen, milyen mértékben?

Válaszaik százalékos megoszlása:

A válaszok sorszáma:	1.	2.	3.	4.
	számú válaszok megoszlása %-ban			
Szakmunkástanulók	3,9	8,9	42,6	44,7
Gimn., szakközépisk.	1,2	8,5	57,6	32,7
Főisk., egyetemek összesen	2,8	6,4	76,5	14,3
J. Gy. TKF. (az előző sorból)	2,2	4,3	79,5	13,2

Az egyes csoportokban szereplő válaszok:

1. igen, lényegesen több lett a szabadidő; 2. feltétlenül észrevette a tanuló, hogy több lett a szabadidő; 3. alig tapasztalta azt; 4. egyáltalán nem lett több.

A kapott válaszok szerint a fiatalok nagy hányada nem tartotta elegendőnek a megtett intézkedéseket. Az elégedetlenkedők aránya minden csoportnál 90% körül mozog; a felsőoktatási intézmények hallgatóinál meg is haladta azt. Legkisebb arányban a tanárképző főiskola hallgatói „éreztek”, hogy több lett a szabadidejük! A vizsgálat óta az 1975. év folyamán megtett további intézkedések (pl. minden hallgató részére egy teljes oktatás nélküli szabad nap stb.) feltétlenül javítottak a helyzeten.

A fiatalok szabadidő-tevékenységének tartalmi vizsgálata

Az „idő” minden tevékenységünk egyik meghatározó tényezője. Az „időkeret” felosztásánál különféle időigény, objektív és szubjektív tényezők sokasága játszik szerepet. A vizsgált egyes tanulócsoportokon belül bizonyos *objektív* körülmények megközelítőleg azonosak, változatosságuk csekély. Pl. a kötelező óraszám, tananyag, vizsga, stb., vagy hogy kollégista, albérletes-e és még sok egyéb. Ugyanakkor a *szubjektív* körülmények (érdeklődés, teherbírás, alvásigény, tanulási és munkatempó, képességek, stb.) jelentős differenciáló tényezők egy-egy csoporton belül. Feltételezhető, hogy az objektív tényezők hasonlósága nagy mértékben befolyásolja a fiatalok tevékenységi formáit — így tehát a szabadidő-tevékenységüket is. Ugyanakkor a szubjektív tényezők nagy változatossága megfigyelhető különbségeket hoz létre.

Az egyes csoportokon belül a szubjektív tényezők szerepe valószínűleg nagyobb különbségeket idéz elő, mint az objektív tényezők eltérései. Az iskolatípusok szerint összehasonlított tanulócsoportok között viszont inkább az objektív tényezők hatására mutatkoznak eltérések. Ennek a feltételezésnek számos igazolását adják vizsgálatunk eredményei.

Az adatok elemzésénél is ezt a szempontot tartottuk kiinduló pontnak.

A főbb tevékenységekre fordított idő megoszlása

A fiatalok elkészítették az időmérleget, amelyben feltüntették, hogy az általunk megadott 16 tevékenységre több hónap átlagát alapul véve naponként mennyi időt fordítanak. (Csak félóra pontossággal!) Az adatok egyes tanulócsoportokon belül is jelentős eltéréseket mutatnak. Ez részben természetes, egyben azonban arra is utal, hogy egyes fiatalok szabadidő-tevékenységét nagyobb hatékonysággal kellene pedagógiai eszközökkel és egyben az objektív feltételek megjavításával motiválni, mint ezt eddig tettük.

A következőkben csupán 3 csoport átlagolt időmérlegének 8 jellemző tevékenységére vonatkozó napi adatokat adjuk meg (óraban két tizedes pontossággal). Az összehasonlítás kedvéért a kötelező elfoglaltságra fordított átlagos időt is közöljük.

Intézmény	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Szaktanulók	6,97	1,60	,99	1,24	0,87	1,40	1,02	1,06 óra
Ságvári Gimn.	5,66	2,56	1,21	,64	1,29	1,36	1,14	1,13
J. Gy. TKF.	5,95	2,86	0,84	0,49	1,18	0,41	0,93	0,31

1. órarendi elfoglaltság, munkaidő; 2. felkészülés az órára, tanulás; 3. séta, sport; 4. udvarlás; 5. olvasás; 6. tv-nézés; 7. rádiózás, zenehallgatás; 8. mozi, színház.

A fiataloktól a táblázatban nem szereplő további 6 tevékenységre fordított idő mennyiségét is megkérdeztük. (Nem kötelező önképzés; közlekedés, bejárás, várokozás; alvás, passzív pihenés; étkezés, tisztálkodás; társadalmi munka; egyéb rendszeres időtöltés.) Ezeknek az adatoknak elemzésére e helyen nincs lehetőség.

Az órarendi elfoglaltság, illetve a napi munkaidő átlaga a szaktanulók-nál a legmagasabb. Ez a munkahelyen eltöltött kötelező munkaidőből adódik. Ezzel szemben az órára való felkészülésük kevesebb időt igényel. Szembetűnő, hogy az óráról órára készülő gimnazistáknak a kötelező feladatok elvégzésére átlagban kevesebb időre van szükségük, mint a tanárképzősöknek, akik pedig nagy igénybevételt jelentő vizsgaidőszakot figyelmen kívül hagyták.

A testedzést és az egészség megóvása szempontjából fontos sétát összekapcsoltuk. E tekintetben legjobb a gimnazisták helyzete.

Az udvarlásra legtöbb időt a *szaktanulók* fordítják, kétszer többet, mint a velük azonos korú gimnazisták. Ugyancsak közülük töltik legtöbbször szabadidejüket legszívesebben másnével partnerrel (49%). Ezzel szemben ők olvasnak legkevesebbet. A szaktanulók és a gimnazisták tekintélyes időt fordítanak színház- és mozilátogatásra. A tanárképző főiskolások mind a tv-nézés, mind a színház- és mozilátogatásra szánt idő alapján utolsó helyre kerülnek. (Kronikus szabadidő hiánya!)

Mozilátogatás

Nagyon érdekes megállapításra jutottunk, amikor a mozi- és színházlátogatás gyakoriságát külön-külön vizsgáltuk. Az előbbinél a *szórakozás*, az utóbbinál a *művelődés* szándéka a domináns. Milyen gyakran járnak a fiatalok moziba?

A válaszok sorszáma:		1.	2.	3.	4.	5.	6.
Szaktanulók	%	22,5	44,7	14,—	5,5	11,7	9,—
Gimn. és szakköz.	%	3,9	22,7	32,—	18,7	19,4	3,3
Főisk. és egyetemek	%	11,3	32,1	31,3	11,4	12,4	1,5
J. Gy. TKF	%	4,6	24,6	36,2	16,2	15,9	2,5

1. hetenként többször is; 2. hetenként legfeljebb egyszer; 3. havonként 1–2 alkalommal; 4. ritkán; 5. csak ha kivételesen jó filmet adnak; 6. csaknem soha.

A középfokú intézmények tanulói iskolánként egymáshoz viszonyítva elég egy-
séges képet mutatnak a szakmunkástanulók kivételével. A kifejezetten szórakozási
tevékenység aránya egyébként is jelentősen nagyobb a szakmunkástanulóknál, mint
a más középiskolai tanulók bármelyik intézetében. A mozi az olcsó és könnyen
elérhető szórakozások közé tartozik. Ezzel is magyarázható, hogy a szakmunkás-
tanulók gyakrabban járnak moziba, hiszen minden ötödik többször is, ezen felül
minden 10 tanulóból 4,5 hetenként legalább egyszer elmegy a moziba. Ugyanakkor
előzőleg ők mérlegelik a legkisebb mértékben, hogy a filmet „érdemes-e” meg-
nézni!

A mozilátogatás mértéke szempontjából a felsőoktatási intézmények hallga-
tóinál elég figyelemre méltó eltéréseket találunk. Összeállításunkból kiolvasható,
hogy a megkérdezett hallgatóknak hány százaléka jár hetenként legalább egyszer
(egyrészüket többször is) moziba. Őket *rendszeres mozilátogatóknak* tekintjük.

BTK. hallgatói közül	54,5%
TTK. hallgatói közül	58,6%
JTK. hallgatói közül	55,6%
SZOTE. OK. hallgatói közül	42,1%
SZOTE. Gy. K. hallgatói közül	48,9%
Élelm. F. hallgatói közül	57,6%
J. Gy. TKF. hallgatói közül	29,1%
Egyetem és főisk. össz.	43,4%
gimn. és szakközép.	26,6%
szakmunkástan.	67,2%

A tanárképző főiskola hallgatói a legalacsonyabb százalékkal szerepelnek a rend-
szeres mozilátogatók között. Ezért azt is megvizsgáltuk, hogy ennek az aránynak a
kialakításában az egyes szakcsoportok hallgatói milyen arányban vesznek részt. Mi-
után az I. éves hallgatók a megkérdezettek között a legnagyobb számban voltak kép-
viselve, az ő adataikat valamennyi szakcsoportra együtt is kimutatjuk.

Szakcsoport	Rendszeresen moziba jár (hetenként) legalább egyszer:			
	N	%	N-ből hallgató- társával %	N-ből másnemű partnerrel %
A. szakos	210 31,6%	31,9	38,1	23,3
B. szakos	215 32,4%	22,3	32,9	32,5
D. szakos	179 26,9%	38,5	30,1	22,9
E. szakos	61 9,1%	24,6	24,6	23,9
	665 100%	29,1	—	—
I. évf. össz.	308 46,4%	23,7	30,7	23,0

Kevés a rendszeres mozilátogató az I. évfolyam hallgatói között. Ez érthető, ha
figyelembe vesszük, hogy a megkérdezett I. éves hallgatók 53%-a nagyon kevésnek
tartja szabadidejét (illetőleg véleményük szerint nincs szabadidejük. Úgy látszik,

hogy már a tanév elején kialakulnak az I. évesek társas kapcsolatai (nov.—dec.), mert a moziba is hallgatótársával vagy másnemű partnerrel jár legalább minden második I. éves.

SZENTIRMAI László 200 szegedi egyetemi és főiskolai hallgatótól szerzett adatokat a szabadidő tevékenységük tartalmáról. Vizsgálatát más módszerrel végezte és az már bizonyos mértékig „kiválasztódott” (könyvtárlátogatók) csoportra vonatkozott. Így adataink összehasonlítása csak nagyon korlátozott mértékben lehetséges. Azonban mindkét vizsgálat igazolta, hogy a *szórakozás jellegű* tevékenység mértékét leginkább befolyásoló objektív tényező a szabadidő *menyisége*. Nincs kimutatható szerepe a mozilátogatás gyakoriságának meghatározásában annak, hogy a hallgató kollégiumban vagy albérletben lakik-e. A JTK és a BTK. megkérdezett hallgatói valamennyien kollégisták voltak. Csoportjukon belül a rendszeres mozilátogatás aránya a TTK. és az Élelm. főisk. hallgatóinál tapasztalt arányokkal csaknem egyező, pedig ez utóbbiak között több volt az albérletben lakó, mint a kollégista. (V. ö. még a szakmunkástanulók adataival!)

A színházlátogatás

Vizsgálatunk során nem kutattuk a színházlátogatás motívumait. Feltételezésünk szerint itt a művelődés, a kulturális információszerzés szándéka jobban érvényesül, mint a szórakozás, pihenés keresése. Mi a tevékenység tartalmi értékelése szempontjából határozottan így minősítjük.

Kiindulásként hasonlítsuk össze a fiatalok három csoportjánál a színházlátogatás gyakoriságát mutató százalékos megoszlását.

Hányszor volt színházban az elmúlt évben?

	1. több mint hatszor	2. csak 1—2 alkalommal	3. egyszer sem
szakmunk. tan. %-a	40,4	46,—	13,6
gimn., szakköz. %-a	12,4	52,6	35,—
egyet., főisk. %-a	11,—	52,—	37,—
J. Gy. TKF. %-a	10,5	46,9	42,6
J. Gy. TKF-ből csak I. évf. %-a	10,7	51,4	37,9

A szakmunkástanulóknál mutatkozó nagyon kedvező arányt az az *objektív* körülmény magyarázza, hogy ennél az intézetnél a legtevésebb a színházlátogatás szervezése. A nevelők következetesen irányítják a tanulók színházlátogatását. Ez a külső indíték lényegesen nagyobb szerepet kap, mint a szubjektív motívumok. Ez azonban feltétlenül pozitív értékű nevelői befolyás, amelynek igényformáló és szokást kialakító hatása vitathatatlan. A különböző gimnáziumok és szakközépiskolák adatait nem részletezzük. Kíváncsi lenné ezekben az iskolákban is fokozatosan ránevelni a tanulókat, hogy gyakrabban járjanak színházba.

A felsőoktatási intézmények hallgatóinak adatai mellett külön is szerepeltetjük a tanárképző főiskola hallgatóinak százalékos megoszlását a színházlátogatás szempontjából. Ezt főleg azért tartjuk indokoltnak, mert a mintavételben magas részarányokban szerepelnek és ezért feltételezhető, hogy a felsőoktatási intézmények kedvezőtlen mutatóinak kialakításában a főiskola hallgatói marasztalhatók el. Az I. évf. hallgatóinak százalékos mutatói azt jelzik, hogy a II—IV. évfolyam hallgatói között találhatók többen, akik nem, vagy csak ritkábban járnak színházba. Ugyanakkor (más kérdésre kapott válaszokból) kitűnik, hogy a főiskolai hallgatók szeret-

nének több időt fordítani a színházlátogatásra (95%). Ha ez a kívánságuk realizálható lenne, akkor legalább kiegyenlíténék a színházlátogatás terén a más felsőoktatási intézmények hallgatóihoz viszonyított lemaradásukat.

Hangversenylátogatás

A fiatalok általában szeretik a zenét. Ennek ellenére viszonylag kevés időt fordítanak a zene *kizárólagos* hallgatására. Gyakran előfordul, hogy olyan elsődleges tevékenységük közben, amikor a zene nem zavarja őket, zenét is hallgatnak. Ez azonban csupán a fő tevékenységet mintegy kísérő zene. Kizárólagos, illetve a fő tevékenységet jelentő zenehallgatás, pl. a koncerten való részvétel. Erre a tevékenységre a szabadidőt kell ráfordítani!

Négy csoportba soroltuk a fiatalokat abból a szempontból, hogy milyen gyakran járnak hangversenyekre.

	1. rendszeresen	2. elég gyakran	3. évenként 1—2 alk.	4. nem járnak
szakmunkástanulók %	0,4	2,4	34,4	62,8
gimn., szakk. %	4,4	12,3	37,6	45,7
egyetemek, főisk. %	5,7	15,3	40,4	38,6
J. Gy. TKF. %	8,4	17,—	38,6	36,—

A főiskola hallgatói az első két kategóriában 4,4%-kal jobb arányban szerepelnek, mint a felsőoktatási intézmények hallgatóinak átlaga. E különbség értékét fokozza, hogy a főiskola hallgatóinak 98%-a még több időt szeretne fordítani a koncert hallgatásra. E tekintetben a legtöbb felsőoktatási intézmény hallgatóit jelentősen felülmúlják. (V. ö. a szabadidő-tevékenységek értékelését, hierarchiáját feltüntető táblázatunk adataival!)

A hangversenyek szeretete és élvezése bizonyos mértékben hozzáértést igényel. Ez már nem egyszerű szórakozás. A szakmunkástanulók között alig akad az 1—2. kategóriába tartozó. Számszerű adatokkal ugyan nem rendelkezünk, azonban tapasztalatok szerint sok közöttük az ún. könnyűzene rajongója. Viszonylagosan előbbre állnak a gimnazisták. Feltételezhetően azok a tanulók járnak rendszeresen, vagy gyakran hangversenyre, akik maguk is tanultak, vagy még most is tanulnak hangszeres zenét. A zenetanulás (mint kiegészítő tanulmány) mind nagyobb arányokat ölt. A zeneóvodák és az alsófokú zeneiskolák elterjedése nyomán a zenehallgatással kapcsolatos igények minőségi átalakulása várható.

A szórakozást, művelődést szolgáló egyéb tevékenység (olvasás, tv, rádió, aktív művészeti tevékenység, stb.) részarányának elemzéséhez nem állnak rendelkezésünkre kellően differenciált adatok. Ezért ezek általános elemzésére csak a különböző tevékenységek hierarchiájának tárgyalásánál térünk vissza.

A sport mint a szabadidő-tevékenység része

A vizsgálat feltárta és adatszerűen igazolta azt az ellentmondást, ami az ifjúság tényleges sporttevékenysége és az ezzel kapcsolatos igénye között fennáll.

Az ifjúságnak a sporthoz való viszonyát hármas vonatkozásban vizsgáltuk: a) milyen mértékben érdeklik a sportesemények? b) mi a véleménye az aktív sportolásról? c) mennyi időt fordít aktív sportolásra?

Milyen mértékben érdeklik az ifjúságot a sportesemények?

A válaszok sorszáma	1.	2.	3.	4.
Szaktanulmányok %	48,5	27,8	20,9	2,8
Gimn. és szakk. %	36,9	34,5	26,9	1,7
Főisk., egyetem %	30,2	38,2	35,9	5,7
J. Gy. TKF. %	22,8	33,—	39,—	5,2

1. nagyon érdeklik; 2. inkább igen, mint nem; 3. nincs különösebb jelentőségük számukra; 4. egyáltalán nem érdeklik.

A sport kedvelésében a szaktanulmányok vezetnek. Ennek csupán egyik magyarázata, hogy a mintavételben mindössze két leánytanuló szerepel, hiszen a gimnazistáknál (ahol a fiúk—leányok aránya kiegyenlített, sőt több a leány) az 1—2. számú válaszok együttes aránya csaknem eléri a szaktanulmányokét. A felsőoktatási intézmények hallgatóinak adataival kissé részletesebben foglalkozunk.

Az aktív sportra vonatkozó vélemények megoszlása a felsőoktatási intézmények hallgatóinál (és a tanárképző főiskola hallgatóinál külön is) a következő:

Véleményük szerint az aktív sportolás	felsőokt. össz. létszám: 1577	tanárképző főisk. létszám 665
1. feltétlenül szükséges	22,6 %	20,2 %
2. nagyon hasznos	56,3 %	60,— %
3. nem tartja fontosnak	3,9 %	3,9 %
4. túl sok időt igényel	14,9 %	10,3 %
5. nem foglal állást	4,2 %	5,6 %

A hallgatók jelentős hányada (mintegy 80%-a) szükségesnek vagy fontosnak tartja az aktív sportolást. Alig akadnak, akik nem foglalnak állást. A tanárképző főiskola hallgatóinak véleménye (jelentéktelen eltéréssel) azonos a többi egyetemi és főiskolai hallgatóiéval.

Hasonlóan közel esnek egymáshoz az aktív sportolásban való részvétel szempontjából is a tanárképző főiskola és az összes megkérdezett hallgatók.

Milyen gyakran vesz részt sportszerű foglalkozáson?

	felsőokt. össz.	tanárkép. főisk.
1. csaknem naponként	3,7 %	4,3 %
2. többször hetenként	9,7 %	7,2 %
3. hetenként	3,2 %	4,5 %
4. kevesebbszer mint hetenként	3,7 %	2,7 %
összesen	20,3 %	18,7 %
5. csak időszakonként	1,2 %	1,8 %
6. egész ritkán	5,9 %	4,6 %
7. egyáltalán nem	75,— %	72,3 %

A tanárképző főiskola hallgatóinak adatai csak kisebb eltérést mutatnak a többi intézmények hallgatóihoz viszonyítva. Egyébként a kép elég egységes. A hallgatók többsége érzi a testedzés fontosságát és — szívesen is fordítana több időt erre — ha egyrészt idejéből jobban futná, másrészt a tárgyi feltételek is (sporttelepek, felszerelés, szervezés, irányítás) az igényeknek megfelelően szolgálnák ezt a fontos szabadidőtevékenységet. A szervezett edzések, sportszerű foglalkozások és a megalapozott

turizmus feltételeinek hiánya szinte leszoktatta a hallgatókat arról, hogy „törődjenek” aktív sportolásuk problémáival. Része van a helyzet kialakításában a hallgatók szűkre szabott szabadidejének mértékében is.

A szabadidő-tevékenység értékrendje, hierarchiája

Számos kutató kísérletet tett arra, hogy az általa fontosnak vélt szabadidő-tevékenységek hierarchiáját megállapítsa egy-egy vizsgált csoportnál. SZENTIRMAI László 16 tevékenység értéksorrendjét állapította meg a könyvtárlátogató szegedi egyetemi és főiskolai hallgatók megkérdezése alapján. Az általunk választott ugyancsak 16 szabadidő-tevékenység nem egyezik az általa vizsgált foglalkozásokkal. Így az összehasonlítás csak részben lehetséges. Kérdésfeltevésünk is eltér az övétől. Mi arra a kérdésre kértünk differenciált választ, hogy az általunk felsorolt 16 tevékenység közül melyiket, milyen mértékben választaná a hallgató, ha ez módjában állna.

Négy választási lehetőség volt: 1. nagyon szívesen tenném; 2. szívesen tenném; 3. inkább mást tennék; 4. egyáltalán nem tenném. — Az első két választ vettük pozitívnak. Miután ezek lényegileg megegyeznek, ezek között csak a finomabb differenciálás céljából alkalmaztuk a kettős fokozatot, itt az 1. és a 2. számú válaszokat összevontan értékeljük.

Táblázatunk 1. oszlopában az összes megkérdezett egyetemi és főiskolai hallgató válaszai alapján megállapított csökkenő értékrendben soroljuk fel az egyes tevékenységeket, a 2. oszlopban pedig a tanárképző főiskola hallgatóinak adatait közöljük. A 3. oszlop a gimnazistákra, a 4. oszlop pedig a szakmunkástanulókra vonatkozik.

	1. felsőokt. összesen	2. tanárk. főisk.	3. gimn.	4. szakm.
1. olvasás, szépirodalom	96	96	57	34
2. aktív sport, séta, kirándulás	95	95	96	94
3. mozilátogatás	94	93	92	93
4. színházlátogatás	93	95	87	53 !
5. szakmai továbbképzés	87	86		
6. újságotlás	86	82		
7. koncert, zenehallgatás	82	98 !	57	34 !
8. ifjúsági mozgalmi munka	75	86 !		
9. diákkör, szakkör, kísérletezés	66	64		
10. zenés szórakozóhely látogatása	59	58	69	91 !
11. udvarlás	58	55	61	98 !
12. tv. nézés	57	48	69	91
13. pénzügyes foglalkozás	56	54	79	88
14. aktív művészet	47	57 !		
15. alvás, pihenés	37	33		
16. szerencsejáték	21	24		

A felsőoktatási intézmények hallgatóinál az első négy tevékenységgel kapcsolatos igény csaknem azonos mérvű, 50 százalékon aluli igény csupán 3 tevékenység iránt mutatkozik. Ez érthető. Az aktív művészi tevékenység az átlagosnál nagyobb felkészültséget és készséget követel. Ennek ellenére 47%-ban szeretnének ezzel foglalkozni. Hangversenyre is jóval többen szeretnének eljárni (82%), mint ahogyan a valóságban rendszeresen, illetve gyakran eljárnak (csak 21%). Ez is a tényleges és az elvárt szabadidő-keret közötti feszültségre utal.

A tanárképző főiskolások az első 4 elfoglaltság tekintetében csaknem azonosan oszlanak meg, mint a többi felsőoktatási intézmény hallgatói. Kiemelkedően magas

értéket kapott (még saját csoportjukban is) a hangversenylátogatás. Feltűnő, hogy a külön költséget nem jelentő, „tv-nézés” mindkét csoportosításban alacsony százaléku, különösen a főiskolásoknál. Ennek okát keresve a szóbeli kikérdezés alkalmával legtöbbször a szabadidő hiányára hivatkoztak.

A középfokú iskolák tanulóinál más a különféle elfoglaltságok értékelése. A sport, séta, kirándulás, valamint a mozilátogatás iránti igény mindkét csoportnál magasabb százalékban jelentkezik, mint az egyetemi és főiskolai hallgatóknál. A szakmunkástanulók a tényleges színházlátogatás tekintetében minden más csoportot megelőznek. Ugyanakkor az ezzel kapcsolatos igényük a *legkisebb*. A tényadatok kedvező volta a jó szervező munka eredménye. (Azonban úgy látszik, hogy a viszonylag gyakoribb színházlátogatás sem alapozta meg náluk a színház iránti fokozottabb igényt.)

Az előzőekben tárgyalt adatok is azt mutatták, hogy a szakmunkástanulók legszívesebben udvarolnak, ha ők maguk választhatják meg a tevékenységet. Ez más tanulócsoportokkal összehasonlítva külön figyelmet érdemel!

A szerencsejátékokat nem számítva az egyes elfoglaltságok iránti igény százalékos megoszlása elég jelentős szóródást mutat, a felsőoktatási intézmények hallgatóinál. Ez az értékelés szempontjainak viszonylagos határozottságát és sarkított voltát is jelzi.

Valamennyi felsőoktatási intézmény hallgatóival kapcsolatban külön szükséges foglalkozni azzal, hogy legnagyobb százalékban értékelt tevékenységi formák iránti igény és tényleges gyakorlat között erős feszültség áll fenn. Hasonlítsuk össze az előzőekben tárgyalt 4 tevékenységre vonatkozó tényt számokat a kifejezésre juttatott igények százalékos mutatóival.

	tényt számok		igényles mértéke	
	felsőokt.	TKF.	felsőokt.	TKF.
aktív sport, séta	20,3%	16,7%	95%	95%
mozilátogatás	74,7%	65,4%	94%	93%
színházlátogatás	11,—%	10,5%	93%	95%
hangversenylátogatás	21,—%	25,4%	82%	98%

Viszonylag leginkább kielégítettnek látszik a mozilátogatási igény. Erre bizonyosan könnyebben találhatna alkalmat és időt a legtöbb hallgató, ha szabadidejével gondosabban gazdálkodnék, anélkül, hogy a többi szabadidő-tevékenysége rövidséget szenvedne. A másik három elfoglaltságra azonban a rendelkezésre álló szabadidő semmiképpen sem nyújthat elegendő keretet.

A szabadidő felhasználásának tervszerűsége

A fiatalok jelentős része nem ismeri el, hogy a szabadidejük egy, gazdaságosabban felhasználható része „üres járatként” elvész. Ezért rendszerint az objektív körülményeket teszik felelőssé. A szükséges elfoglaltságok közé beékelődő intervallumok, mint „felszabadult” időkeretek értékes felhasználása ritkán történik meg. Pedig ilyen módon sok időt nyerhetnének. Ez egyébként nagy akaraterőt, összeszedettséget és előrelátást követel a hallgatóktól.

Sokszor jelentős veszteség származik abból, hogy a hallgatók nem készítene rendszeresen tervet szabadidejük felhasználására. Az éppen adódó ötlet, vagy a magát szinte „felkínáló” alkalom gyakran nem a legszerencsésebb és a legértékesebb időtöltésre csábít. Több forrásból tudjuk, hogy a hallgatók gyakran nem jutnak kellő

időben azoknak az információknak a birtokába, amelyeknek alapján differenciáltabban dönthetnének szabadidejük éppen *legcélszerűbb* felhasználásáról, pedig ez is a tervezés feltétele.

Milyen mértékben tervezik meg előre a fiatalok szabadidejük felhasználását?

A válaszok sorszáma		1.	2.	3.	4.	5.	6.
Szaktanuló	%	17,2	20,6	6,9	3,5	4,5	47,3
Gimn. és szakközép.	%	19,3	30,3	1,8	2,8	2,5	43,3
Főisk., egyetem	%	16,3	39,9	7,8	3,2	2,2	30,6
J. Gy. TKF.	%	18,4	36,8	7,3	3,3	1,8	32,6

1. csak aznapra; 2. csak nagyjából; 3. hosszabb időre is tervez; 4. szabadidejét tervszerűen tölti; 5. főleg másokhoz igazodik; 6. öletszerűen, ahogy éppen kedve tartja.

A 6. sorszámú válaszok aránya a vártnál sokkal magasabb. Még a főiskolai és az egyetemi hallgatók 30%-a is többnyire a véletlenre bízta szabadidejének mikénti felhasználását. Nem azt jelenti-e ez, hogy kevés hallgatónak van — a tanulmányi feladatain kívül eső — olyan, lelkesedéssel, kitartással végzett szabadidő-tevékenysége, amelyre, amikor csak teheti időt és erőt fordít. A legérettebbek között is a legtöbben csak addig jutnak el, hogy „nagyjából” tervezik meg szabadidő-programjukat, de hosszabb időre előre közülük is csupán 7,8% tervez. Általában nehéz eldönteni, hogy egy-egy konkrét esetben ki játszik elhatározó szerepet valamely közös szabadidő-tevékenység megválasztásában. Ezért vallják viszonylag nagyon kevesen, hogy programjuk megválasztásában másokhoz alkalmazkodnak. Mivel egyedül kevesen töltik másoktól független szándékkal szabadidejüket, az alkalmazkodás elismerésének ilyen alacsony (2,2—4,5%) aránya elméletileg sem lehetséges, tehát gyakorlatilag a válaszokat is csak úgy fogadhatjuk el, hogy a fiatalok legtöbbször közösen alakítják ki programjukat, és ezért ritkán érzik, hogy szándékukat alárendelték mások akaratának.

A vizsgálat több, az eddigiekben nem érintett kérdésre is kiterjedt. Ezek között kettőt tartottunk még igen fontosnak: az ifjúságnak a klubéletben való részvétele, ezzel kapcsolatos állásfoglalása, és a társadalmi munkához, a közéleti tevékenységhez való kapcsolata. Mindkét probléma további vizsgálódást igényel. Annyi azonban bizonyos, hogy ezekkel a kérdésekkel is a jelenleginél nagyobb körültekintéssel, tervszerűbben kellene a nevelésnek foglalkoznia.

Pedagógiai következtetések:

1. Az ifjúság szabadidő-tevékenységének objektív és szubjektív meghatározóit az eddiginél tervszerűbben kell összehangolni.

a) az *objektív* tényezők: indokolt mértékű szabadidőmennyiség, amelyet első sorban azzal lehet elérni, hogy a különböző intézkedések (órarend, munkabeosztás, szabadnap, felesleges várakozások megszüntetése, stb.) szolgálják a fiatalok idejével való takarékos gazdálkodást; teremtsük meg az ifjúság által (indokoltan) leginkább igényelt tevékenységhez az anyagi feltételeket (sportlétesítmények, felszerelések, kulturált szórakozási alkalmak biztosítása, költségek, stb.); gondoskodjunk a szabadidő programok előkészítéséről, szervezéséről, propagandáról; fokozottabban vegyük igénybe az ifjúsági szervezetek önkormányzati testületeit és bátrabban támaszkodjunk ötleteikre, kezdeményezéseikre.

b)-A szabadidő mintegy „tulajdona” a fiatalnak. Ennek felhasználásában azonban az életkori sajátságaihoz, társadalmilag indokolt sok irányú igényeihez alkalmazott pedagógiai segítségre, közvetlen vagy közvetett motiválásra szorul. A nevelésnek ezért fokozatosan, folyamatosan, tervszerűen tudatosítani kell a fiatalokban az idő társadalmi és személyes értékét. A szabadidő-tevékenység megválasztásában fiatalokat motiválják olyan értékelési normák, amelyek társadalmi célkitűzéseinknek leginkább megfelelnek. Ezeknek a motívumoknak kialakításában a nevelésnek többet kell vállalnia, mint eddig.

A szabadidő-tevékenység különböző szintje — amint ezt feltételeztük — jellegzetes eltéréseket mutat a fiatalok különböző csoportjánál. A vizsgálat jól igazolta, hogy egyes — bizonyos szempontból homogén csoportok tevékenységének tartalmi és színvonalbeli különbségei időről időre ellenőrizhetők. A felmérések adatai jelzik a pedagógiai feladatokat. Ezek megoldásában nem alakult még ki egységes eljárás, mint ahogyan a szabadidő-tevékenység pedagógiájának elmélete is még kidolgozásra vár.

FELHASZNÁLT ÉS ÉRINTETT IRODALOM

- FUKÁSZ György: Szabad idő vagy szabadidő? — Valóság. 1974. 11. 79—86. o.
 JÁKI László: Szabadidő és pedagógia. Köznevelés. 1965. 13—14. sz.
 JÁKI László szerkesztésében: A hallgatók szabadideje. Bpest, 1970. Felsőokt. Ped. Kutatóközp. 234. o.
 PETRIKÁS Árpádné: Egy harmadéves egyetemi évfolyam jellemzése. Bp. 1967. — Felsőokt. módszertani pályázatok
 RADNAI Béla—TÓTH Gábor: Mivel tölti egyetemi-kollégiumi ifjúságunk az idejét? — Magy. Ped. 1961. 3. 295—302. o.
 SZÁNTÓ Miklós: Életmód, művelődés, szabadidő. — Bpest, 1967. 170. o.
 SZENTIRMAI László: Egyetemi hallgatók olvasási igényének vizsgálata. Szeged, 1966. Tiszatáj. 121—124. o.
 ZENTAI Károly: A szegedi főiskolai és egyetemi hallgatók alberleti körülményeinek szociálpszichológiai és pedagógiai vizsgálata. Szeged, 1972. A Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei, 253—272. o.

EINIGE TYPISCHE DATEN DES FREIZEIT-PROGRAMMS DER STUDIERENDEN JUGEND VON SZEGED

Katalin Farkas—Károly Zentai

Anhand einer Probenentnahme von 3026 Personen gingen Verff. der Frage nach, welche objektiven und subjektiven Faktoren die hauptsächlichen Formen und den Inhalt der Freizeit-Gestaltung der an verschiedenen Mittel- und Hochschulen studierenden Jugend beeinflussen. Die Untersuchungsergebnisse beweisen, dass das Freizeit-Programm der auf unterschiedlicher Entwicklungsstufe stehenden und unter abweichenden Bedingungen lernenden Jugendlichen die Gruppen differenzierende Abweichungen zeigt. Es werden Daten mitgeteilt über das Verhältnis des tatsächlichen Vorkommens der wichtigeren Betätigungsformen und der subjektiv bedingten Ansprüche der Jugendlichen. Verfasser befürworten eine dringende eingehendere Ausarbeitung der auf das Problem bezüglichen erziehungstheoretischen Kapitel.

Авторы на основе 3026 моделей наблюдали, какие основные формы проведения свободного времени молодежи, занимающейся в различных средних и высших учебных заведениях, какие объективные и субъективные факторы влияют на их содержание. Результаты их наблюдений подтверждают, что проведение свободного времени молодежи, находящейся на различном уровне умственного развития, в разных условиях, показывают расхождения, дифференцирующие группы. Они приводят данные о размерах действительно встречающихся основных форм проведения свободного времени и о субъективных потребностях молодежи. Авторы считают необходимым более детальную разработку глав по теории воспитания, касающихся этой проблемы.